

PETER MALCONTENT

Splijtzwam in de polder

NEDERLAND, ISRAËL
& PALESTINA

Boom – Amsterdam

Splijtzam in de polder is een herziene en uitgebreide editie van *Een open zenuw* uit 2018.

Vormgeving omslag: Mijke Wondergem

Vormgeving binnenwerk: Zeno Carpentier Alting

© 2025 Peter Malcontent | Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Auteursrecht ten aanzien van tekst- en datamining en machinelearning is nadrukkelijk voorbehouden. Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl.

No part of this publication may be reproduced in the context of text and data mining for any other purpose which is not expressly permitted by law without the written permission of the publisher.

ISBN 9789024473892

NUR 680

www.boom.nl

Inhoud

INLEIDING 9

1 KRONIEK VAN EEN AANGEKONDIGD PROBLEEM 15

Zionisme 16

Een dubbele belofte 17

Zigzagkoers 21

Panarabisme en Palestijns nationalisme 24

De geboorte van een internationale brandhaard 27

Conclusie 30

2 WEGKIJKEN UIT EIGENBELANG 33

Al-Nakba 34

Neutraliteit als leidend beginsel 38

Israël erkennen is Indië verliezen 44

De Palestijnse kwestie tot humanitair probleem gereduceerd 52

Israël als bondgenoot 54

Conclusie 57

3 GAMECHANGER: DE OORLOG VAN 1967 61

- Fatah en de PLO 62
- Terug op de internationale politieke agenda 65
- Wij zijn vóór Israël 69
- Continuïteit en verandering 72
- Conclusie 77

4 MEEBUIGEN MET EUROPA 79

- De Europese Politieke Samenwerking (EPS) 82
- De rol van de oliecrisis 86
- Nederland en Europa in de VN 96
- Camp David I 100
- Geheime contacten met de PLO 103
- Via Libanon ... 104
- ... naar Venetië 108
- Conclusie 114

5 DE PECH VAN ISRAËL ALS TEGENSTANDER 117

- Palestijnse aanslagen 118
- Het oorlogsverleden 122
- Het Nederlands Palestina Komitee 123
- De daad bij het woord 127
- Een bestaan in de marge 130
- Een effectieve pro-Israëllobby 133
- Blijvend wantrouwen 139
- Sabra en Shatila als omslagpunt? 141
- Conclusie 146

6 VAN DEN BROEKS UITGESTOKEN HAND 149

- Van den Broek haalt de banden met de PLO aan 153
- Vredesonderhandelingen op Nederlandse bodem 156
- Nederland als bankier van Oslo 160
- Stoelendans om de Nederlandse vertegenwoordiging in bezet gebied 165
- Conclusie 171

7 PAARS EN DE VREDE DIE NIET KWAM 175

- Oslo II 178
- Overnachten bij Arafat 181
- De Palestijnse Autoriteit levert niet 184
- Israël saboteert Nederlandse hulpverlening in bezet gebied 186
- Amerika's rol blijft leidend 188
- Exit Oslo 189
- De tweede intifada 191
- Een vvd'er die uithaalt naar Israël 193
- Blaffen zonder te bijten 195
- Ook Arafat komt ermee weg 200
- Wat Nederland bouwt, walst Israël plat 201
- Conclusie 202

8 TERUG NAAR AF? 205

- Kloof tussen Binnenhof en samenleving groeit 207
- Pro-Israëllobby blijft desondanks succesvol 209
- Bekend maar niet bemind 212
- De Hoop Scheffer en de Routekaart 213
- Bot en de 'veiligheidsmuur' 216
- Gaza 219
- Cast Lead 223
- Terug bij af? 227
- Codenaam 'Blauwgroen' 231
- Timmermans gegijzeld door de vvd 232
- Conclusie 237

9 7 OKTOBER 2023 243

- Israël reageert 247
- De reacties van de internationale gemeenschap 248
- De rol van het Internationaal Gerechtshof 251
- Rafah en Bidens vredesplan 252
- Netanyahu's regering radicaliseert verder 253
- Rutte IV en 7 oktober 2023 257
- Een speciale Nederlandse positie? 259
- Geen F-35-onderdelen voor Israël 262
- UNRWA in de ban 264

Rode lijnen	268
Tweespalt in de Tweede Kamer	274
Politiek gebruik van de Maccabi-rellen	275
Onmacht op links	278
Beschuldigingen van antisemitisme als politiek wapen	280
De kloof tussen Den Haag en de samenleving groeit verder	285
Meer en grotere demonstraties tegen Israël	286
De studentenprotesten	288
Het pro-Israëlische geluid	290
Conclusie	292

ANALYSE VAN EEN EVERGREEN 295

Een evenwichtig beleid?	296
De minister en zijn ambtenaren	298
Europa	300
De Atlantische relatie	301
De Tweede Kamer	301
De Holocaust	303

NOTEN 307

VEELGEBRUIKTE AFKORTINGEN 365

OVERZICHT VAN GEBRUIKTE BRONNEN EN LITERATUUR 369

PERSONENREGISTER 379

Inleiding

Op 21 juli 2025 besloot de Belgische koning Filip niet langer van zijn hart een moordkuil te maken en noemde hij in zijn jaarlijkse toespraak op de nationale Belgische feestdag Gaza ‘een schande voor de mensheid’. De Belgische vorst verwees daarbij niet expliciet naar Israël, maar dat nam niet weg dat als zijn Nederlandse collega Willem-Alexander zich in soortgelijke bewoordingen over Gaza had uitgelaten het land te klein was geweest. Waar in België Filips uitspraken relatief weinig opschudding veroorzaakten, zou in Nederland een constitutionele crisis zijn uitgebroken en had de regering als politiek verantwoordelijke het veld hebben moeten ruimen, ware het niet dat ze al demissionair was.

Anders dan in België, waar de emotionele afstand tot het Israëlisch-Palestijnse conflict altijd groter is geweest en de politieke aandacht voor het conflict kleiner,¹ geldt het in Nederland sinds het einde van de Zesdaagse Oorlog van 1967 als een open zenuw. Na Israël's bezetting van de Palestijnse gebieden moest een door schuldgevoelens over de Holocaust gevoede pro-Israëlsche gesteldheid de concurrentie aan met het groeiende besef dat ook voor het Palestijnse volk het recht op zelfbeschikking gold. Aan de andere kant bleef de angst bestaan dat toegeven daaraan de veiligheid van Israël in gevaar zou brengen. Het Israëlisch-Palestijnse conflict werd daarmee een politieke splijtzwam die bij iedere nieuwe escalatie de emoties in de Nederlandse polder huizenhoog deed oplopen.

Diezelfde emoties verklaren wellicht ook waarom in wetenschappelijke kring vaak met een grote boog om het Israëlisch-Palestijnse conflict wordt heengelopen. De angst bij historici en politicologen om zich aan dit politieke hoofdpijndossier te branden en vervolgens ongenueanceerd in een bepaalde hoek te worden weggezet, lijkt groot. Tekenend is dat de twee belangrijkste studies – de dissertaties van Soetendorp en Grünfeld – al decennia oud zijn.² Omdat zij in de jaren tachtig van de twintigste eeuw ophouden, zijn zij ook verre van volledig. Daarnaast zijn zij niet specifiek gericht op de Palestijnse kwestie, doordat hun aandacht voornamelijk uitgaat naar de Nederlands-Israëlische betrekkingen. Bovendien maken beide studies niet of nauwelijks gebruik van de archieven van het ministerie van Buitenlandse Zaken, waardoor de vraag naar het ‘hoe’ en ‘waarom’ van het Nederlandse beleid slechts in beperkte mate kan worden beantwoord. Deze nadelen kleven niet aan Peeters’ in 1997 verschenen *Gezwoeren Vrienden* over ‘het geheime bondgenootschap tussen Nederland en Israël’ en het een jaar later gepubliceerde *Doelwit Rotterdam*, waarin Hellema, Wiebes en Witte de oliecrisis van 1973-1974 beschrijven.³ Maar ook voor deze twee monografieën geldt dat slechts een betrekkelijk korte periode uit de geschiedenis van de Nederlandse Midden-Oostenpolitiek wordt belicht en dat voor zover de Palestijnse kwestie aan bod komt dit slechts zijdelings gebeurt.

Dit boek biedt voor de eerste keer een integrale geschiedenis van de Nederlandse opstelling ten aanzien van het Israëlisch-Palestijnse conflict sinds de Britse regering in 1917 met de Balfour-verklaring het Joodse volk een nationaal tehuis in Palestina beloofde. Waar de eerste editie eindigde in 2018, trekt deze nieuwe, tweede editie het verhaal door tot de aanval van Hamas op 7 oktober 2023 en het oorlogsgeweld waarmee Israël vervolgens Gaza confronteerde.

Evenals de eerste editie richt deze nieuwe editie niet alleen de schijnwerpers op de vraag hoe in Nederland de houding van regering, parlement en samenleving zich ontwikkelde, maar juist ook op de vraag welke factoren daaraan ten grondslag lagen. Waarom is Nederland – een land dat er al decennia prat op gaat de mensenrechten hoog in het vaandel te hebben – nooit met zijn volle gewicht achter het Palestijnse recht op zelfbeschikking gaan staan? En waarom hebben in politiek Den Haag de regering en een flink deel van de Tweede

Kamer daar zelfs in 2025 nog steeds moeite mee nu twee jaar na het door Hamas aangerichte bloedbad steeds duidelijker wordt dat Israël in Gaza genocidaal geweld bedrijft?

In een negental hoofdstukken zal een antwoord op deze vragen worden gegeven. Het eerste hoofdstuk biedt een overzicht van de historische achtergronden van het Israëlisch-Palestijnse conflict. Het begint met de opkomst van het zionisme in de tweede helft van de negentiende eeuw en eindigt met de definitieve internationalisering van het conflict na de Tweede Wereldoorlog. Het tweede hoofdstuk beschrijft de Nederlandse houding ten aanzien van het conflict in het interbellum en de eerste decennia na het ontstaan van Israël in 1948. Het laat zien hoe Nederland door het verlies van Indië in 1949 niet langer rekening hoefde te houden met gevoeligheden onder de moslimbevolking van zijn voormalige koloniale kroonjuweel. Daardoor kon het zich een steeds pro-Israëlischer koers veroorloven waarbij de Palestijnse kwestie werd weggepoetst tot humanitair vluchtelingenprobleem.

Hoofdstuk 3 beschrijft hoe Nederland na de oorlog van 1967 de bakens begon te verzetten, zij het met frisse tegenzin. Het daaropvolgende hoofdstuk geeft weer hoe Nederland onder invloed van de oliecrisis en de toenemende buitenlands-politieke samenwerking op Europees niveau vervolgens verder opschoof in Palestijnse richting, om in 1980 in de Verklaring van Venetië voor de eerste maal het Palestijnse recht op zelfbeschikking te erkennen. Het vijfde hoofdstuk richt zich voornamelijk op de publieke opinie in de jaren zeventig en laat zien dat behalve in politiek Den Haag ook binnen de samenleving meer begrip voor het Palestijnse streven naar zelfbeschikking niet vanzelf tot stand kwam. Hoewel de populariteit van Israël langzaam maar zeker afnam, wisten de Palestijnen daar slechts in beperkte mate van te profiteren.

In de daaropvolgende drie hoofdstukken wordt beschreven in welke mate Nederland verdere toenadering tot de Palestijnen zocht nadat PLO-leider Yasser Arafat in december 1989 de gewapende strijd opgaf, Israëls bestaansrecht erkende en via vredesoverleg een eigen Palestijnse staat in de bezette gebieden probeerde te verwezenlijken. IJkpunten daarbij zijn de Oslo-akkoorden van 1993, het uitbreken van de tweede intifada in 2000, de bouw van de Israëlische veiligheidsbarrière op de grens met de Westelijke Jordaanoever, de verkiezings-

overwinning van Hamas in 2006 en de Israëlische invasies van Gaza in 2008 en 2014.

In een negende hoofdstuk, dat volledig nieuw is, wordt uitgebreid stilgestaan bij de Nederlandse reacties op de aanval van Hamas op 7 oktober 2023. Wat maakte het bloedbad waarbij 1200 mensen het leven lieten en 251 burgers en militairen in gijzeling werden genomen los? En wat gebeurde er vervolgens toen het Israëlische lucht- en grondoffensief in Gaza niet alleen Hamas in het defensief dwong maar ook de bevolking van Gaza op de rand van de afgrond bracht?

Dit hoofdstuk volgt de ontwikkelingen tot eind augustus 2025. De oorlog in Gaza leek op dat moment uitzichtloos. Pogingen om tot een wapenstilstand te komen, faalden keer op keer. Zowel de toekomst van de nog overlevende gijzelaars als de burgerbevolking van Gaza zag er inktzwart uit. Meer dan 60.000 Gazanen hadden inmiddels de dood gevonden en degenen die geweld en uithongering tot dusver hadden weten te overleven, vroegen zich steeds vaker af of er voor hen in Gaza nog wel plaats zou zijn nu Israëlische kabinetsleden steeds openlijker filosofeerden over een etnisch gezuiverde en opnieuw gekoloniseerde enclave.

Ook op de Westelijke Jordaanoever stonden Palestijnse burgers met de rug tegen de muur. Niet alleen het geweld van het leger maar ook dat van bendes gewapende Israëlische kolonisten werd steeds excessiever. En om de droom van een onafhankelijke en levensvatbare Palestijnse staat definitief in de kiem te smoren, gaf de extreemrechtse minister Bezalel Smotrich in augustus 2025 opdracht tot de bouw van 3400 woningen voor kolonisten in het strategisch gelegen E1-gebied als gevolg waarvan de Westelijke Jordaanoever in tweeën zou worden geknipt.

Omdat op Europees niveau gezamenlijke economische sancties tegen Israël uitbleven, werd de roep vanuit de Tweede Kamer om extra nationale maatregelen steeds luider. Maar toen demissionair minister van Buitenlandse Zaken Caspar Veldkamp daarvoor binnen de ministerraad onvoldoende steun ervaarde, trad hij af en ging daarmee de geschiedenis in als de eerste Nederlandse bewindsman die sneuvelde op het dossier van het Israëlische-Palestijnse conflict.

De geschiedenis van de Nederlandse houding ten aanzien van de Palestijnse kwestie die in dit boek wordt beschreven, is gebaseerd op

uitgebreid bronnenonderzoek in de archieven van het ministerie van Buitenlandse Zaken en het archief van het Nederlands Palestina Komitee. Ook de Handelingen van de Tweede Kamer en krantenonderzoek hebben nieuwe inzichten opgeleverd of bestaande visies helpen aanscherpen. Dat geldt eveneens voor interviews met betrokken premiers, ministers en beleidsmakers, onder wie Dries van Agt, Jozias van Aartsen, Ben Bot, Bert Koenders, Koos van Dam en Robert Serry. Verder is gebruikgemaakt van een aantal zeer bruikbare op archiefonderzoek gebaseerde doctoraal- en masterscripties, tot stand gekomen aan de Universiteit Utrecht, de Universiteit van Amsterdam en de Radboud Universiteit Nijmegen.⁴ Dankzij al deze vruchtbare bronnen kon een boek worden geschreven dat een nieuwe kijk biedt op de meest besproken buitenlands-politieke kwestie uit de naoorlogse Nederlandse geschiedenis.

Peter Malcontent

Utrecht, 17 september 2025